

'Urgent, indrukwekkend en onthutsend' Daily Mail

STAD 40

VAN DE AUTEUR VAN DE INTERNATIONALE BESTSELLER
DE HORLOGEMAKER VAN LONDEN

NATASHA PULLEY

'Fantastisch'
Independent

'Aangrijpend'
Washington Post

STAD 40

NATASHA PULLEY

Vertaald door Frank van der Knoop

De Fontein

1

EEN ONVERWACHT VERTREK

Kolyma, Siberië, 1963

Misschien was het omdat de Franse taal een elegante en voorname klank had, maar het wekken van de gevangenen werd 'reveille' genoemd. Het reveille bestond erin dat een van de bewakers met een stalen pijp tegen een stuk ijzer buiten voor de barak sloeg. Als hij een goede bui had, sloeg hij het ritme van verzoeknummers. Op deze ochtend, waarvan Valery Kolkhanov niet wist dat het zijn laatste in het kamp zou zijn, werd het ritme van 'Blue Suede Shoes' geslagen.

Valery kwam iets overeind en voelde aan zijn haar. Dat was namelijk vastgevroren aan zijn kussen. De juten dekens kraakten en er zat rijp op het weefsel. Zijn hand raakte de dakspanten vlak boven zijn hoofd. Ze glinsterden van het ijs. Toen hij zich iets voorover boog om zijn schouders los te maken, kroop er iets donzigs in zijn schoot wat piepte. Het was Boris, de tamme rat. Valery aaide hem in het donker over zijn oortjes. Om redenen die alleen Boris zou kunnen onthullen, roofde deze rat overal in het kamp spijkers. Zijn laatste aanwinst gaf hij nu aan Valery, waarna hij zich op zijn rug rolde om zich op zijn buik te laten krabben.

'Braaf beestje,' zei Valery tevreden. In het kamp werden spijkers gebruikt als naalden om sokken te stoppen. Boris bracht hem elke maand vier à vijf spijkers en met de opbrengst daarvan kon Valery een heel blik gecondenseerde melk kopen. Waarom Boris hem, Valery, had uitverkoren om spijkers te bezorgen, wist hij niet, maar het was niet zijn gewoonte om lastige vragen te stellen als hem iets goeds in de schoot werd geworpen.

Hij boog zijn hoofd en keek door het kleine raampje naar buiten. Omdat het glas onder de ijsbloemen zat, was de halogeenver-

lichting langs het hek van het kamp slechts een vaag schijnsel. Hij veegde wat ijs weg. Buiten sneeuwde het.

Valery had nog ruim veertig minuten de tijd voor hij aan de slag moest en hij wilde daar goed gebruik van maken. Hij haalde het natuurkundeboek onder zijn matras vandaan en hield het in het licht dat door het raampje naar binnen scheen. Als hij de kampcommandant natuurkundeles moest geven, nam hij de stof altijd eerst zelf nog even door. Dat was nooit nodig geweest – vroeger niet, althans – maar de laatste tijd had hij het gevoel dat hij geestelijk minder helder was, net als een glas water dat troebel wordt wanneer je er een pijnstillertablet in oplost. Niet dat hij dingen vergat, zo simpel was het niet. Nadenken kostte alleen meer moeite.

‘In hemelsnaam, ellendeling, blijf liggen, anders wordt het koud onder de dekens...’

Dat zei zijn slapie. Hoe hij heette was hij alweer vergeten, want ze spraken elkaar zelden. Valery gaf Boris aan hem over. Ze kenden elkaar niet echt goed, maar je moest wel gek zijn om ’s winters alleen te slapen.

Bij de deur van de barak klonk een schrapend geluid. De lange grendel werd door de bewaker uit de haken getrokken. De deuren zwaaiden open en ijskoude lucht kwam de barak binnen, gevolgd door de oude mannen die lichte werkzaamheden deden. Dat ‘lichte werkzaamheden’ was natuurlijk maar een grap. Hun eerste taak ’s ochtends was het aansteken van de vier lampen. Deze olielampen verspreidden een schone, maar chemische lucht door de mufte barak. De barak leek nog het meest op een schuur, met dien verstande dat er geen hooi in lag opgeslagen, maar mannen in stapelbedden. Valery bleef nog een tijdje lezen, sloeg toen zijn boek dicht en liet zich op de grond zakken, naast twee andere bedden met nog vier mannen.

Het stro kraakte onder zijn hoge schoenen. Er werd naar die schoenen gegluurd. Hij en twee andere mannen in de barak waren de enigen die echte schoenen in plaats van vodden aan hun voeten droegen.

‘Lever die maar in,’ zei iemand. Een nieuweling.

Valery trok zijn mouw op om de tatoeages op zijn arm te laten zien.

‘Balen,’ mompelde de man. ‘Sorry.’

Onderweg naar buiten, waar het zo donker was alsof je door aardolie liep, stootte Valery met zijn hand tegen de deur van de barak. Op precies hetzelfde moment kwam er iemand anders naar binnen. Ze stapten beiden net de verkeerde kant op om elkaar te ontwijken. De botsing stelde niet veel voor, want de deur raakte alleen de knokkels van zijn wijs- en middelvinger, maar niettemin was de pijscheut zo hevig dat hij vermoedde dat er iets gebroken was. Terwijl hij verder liep, schudde hij met zijn hand in de ijsskoude lucht. Dat werkte even goed als een pijnstillertje. Het duurde niet lang voor zijn hand gevoelloos werd.

Broze botten als gevolg van kalkgebrek. Vervelend, maar niet zo erg als scheurbuik. Hij mankeerde niets. Met anderhalve hand rolde hij een sigaret.

Om niet weg te zakken in wanhoop en zelfmedelijden – om te overleven – moest je je op dingen blijven verheugen. Het maakte niet uit waarop. Hoe onbeduidender het was hoe beter, want dat maakte de kans dat je wens vervuld werd een stuk groter. De vormen van de ijsbloemen op de watertonnen, het gevoel van een warme mok in je handen. Alles wat maar hielp om het rampzalige gevoel van berusting te verdrijven dat voorafging aan het moment waarop mensen de moed opgaven. Als je maar genoeg lichtpuntjes kon verzamelen, werd het soms toch nog een mooie dag.

Op dit moment verheugde Valery zich onder andere op sigaretten.

Daarvoor had je alleen een van de kranten nodig van de stapel die de bewakers gebruikten om de kachel aan te maken. Nooit de *Pravda* of een andere krant waarin echt iets te lezen stond, maar altijd een lokaal krantje met marktnieuws en verhalen over iemand die zijn neef een klap had verkocht met een suikerbiet. Zo'n krant moest je bladzijde voor bladzijde in kleine rechthoekjes vouwen. Daarna schuurde je die aflangs de vouwranden. Vervolgens strooide je wat tabak op het papiertje en rolde je het strak op. Je moest die strookjes heel netjes afscheuren, anders werden ze te groot, brandden ze te snel en schroeide je je wenkbrauwen. Valery gebruikte het liefst de kruiswoordpuzzel, want die had precies het juiste formaat. Sommige mensen zochten doelbewust naar foto's van Lenin of Stalin of andere mensen en dingen die ze haatten, zoals huwelijksaankondigingen en kaasadvertenties, maar de

kruiswoordpuzzel eerst maken en vervolgens oproken was een ideale combinatie. Dan trok je veel profijt uit zo'n klein stukje papier.

Tabak had hij altijd wel genoeg. Daar zorgden de *vory* wel voor.

Lopen was lastig, want de sneeuw zat vol hard bevroren voetafdrukken en diepe sporen van autobanden. In het vage licht van de halogeenlampen in de verderop gelegen barak van de bewakers waren die gaten en geulen moeilijk te zien. Hij liep steeds een stukje en moest dan even wachten tot het rondzwaaiende zoeklicht op de wachttorens als een witte zeis voorbij scheerde. Het was rond deze tijd nog erg stil in het kamp, dus hij hoefde geen groepen mannen te ontwijken. Van achter de heuvel hoorde hij het spookachtige geluid van de fluit die de ploegwisseling in de mijn aankondigde. Valery blies rook in de bitter smakende lucht en herinnerde zichzelf eraan dat hij blij mocht zijn dat hij niet in de mijnen werkte. Er vielen gloeiende vonkjes van zijn sigaret.

Een van de bewakers bij het kantoor van de kampcommandant keek hem aan met een blik alsof hij zich afvroeg waarom hij in hemelsnaam al om vier uur 's ochtends wakker was. Hij spuugde op de grond. Het was zestig graden onder nul.

'Waarom neem je je pet niet voor me af?' snauwde de man. Hij klonk zo woedend dat er die ochtend vast al iets anders was gebeurd wat zijn humeur had verpest. Het was een nieuwe bewaker. Hij was waarschijnlijk minstens zo ongelukkig hiernaartoe te zijn gestuurd als de *zeks*. 'Pet af, vijf stappen voor je bij een bewaker bent!'

De bewaker rukte Valery's pet van zijn hoofd en kermde meteen van de pijn, want er zat een naald in verstopt, waarschijnlijk zelfs de enige echte naald – dus geen spijker – in Valery's deel van het kamp. Een betere plek om een naald te bewaren was er niet. Een ervaren bewaker zou dat geweten hebben.

Nu was de bewaker pas echt boos. Hij sloeg toe met zijn stroomstok. De elektrische schok kwam elke keer weer even hard aan. Er trok een hevige pijn door Valery's ribbenkast. Het kostte hem moeite overeind te blijven. Hij sloeg zijn handen ineen en kneep zo hard dat zijn nagels halvemaantjes in zijn handen boorden.

Hij betrapte zich erop dat hij desondanks toch nog glimlachte, want hij genoot van dit soort momenten. Hij genoot van de kans

om zijn goocheltruc te doen. Hij genoot ervan dat hij dat nog kon en voelde zelfs pure vreugde, want het betekende dat hij nog steeds niet gebroken was.

‘De thermometer is in de war. Heb je het gehoord?’ vroeg Valery alsof er niets was gebeurd.

‘Wat?’

Als Valery een grote kerel was geweest, was dit nooit gelukt. Maar Valery was niet groot. De meeste gevangenen in het kamp schoren hun hoofd kaal omdat het dan makkelijker schoon te houden was, maar hij niet. Hij had krullen en zag er jonger uit dan hij was. Hij deed erg zijn best om rechtop te lopen en opgewekt te blijven kijken. Dat was hier zo ongepast dat het soms, als hij precies de juiste toon aansloeg en de juiste houding aannam, de illusie creëerde dat ze niet hier, maar ergens op een straat in Moskou waren en elkaar ontmoetten als normale mensen, tussen wie normale regels golden.

‘De thermometer op de toren. Die geeft slechts zeventien graden onder nul aan. Wat een grap?’

‘Hoezo? Hoe kan een thermometer nou een verkeerde temperatuur aangeven?’

‘Misschien heeft iemand erop geademd toen hij werd afgelezen.’

‘Ja, dat zal het zijn,’ zei de nieuwe bewaker. Hij leek een beetje van zijn à propos gebracht. ‘Ja.’ Hij hing de stroomstok weer aan zijn riem, alsof hij was vergeten waarom hij dat ding ook alweer gepakt had.

Abracadabra.

De kampcommandant trok de deur al open voor Valery de kans kreeg aan te kloppen. Zoals altijd was hij fris en gladgeschoren, ook al was het nog zo vroeg. Toch maakte hij een gespannen indruk. Zijn ogen schoten van Valery naar de bewaker en terug. Hij vond het vreselijk om te moeten ingrijpen bij conflicten. Dat was beneden zijn waardigheid. ‘Kom erin, 745. Terwijl ik koffiezet, kun jij me vertellen wat je vandaag voor me in petto hebt.’

Valery vond het kantoor onbehaaglijk warm. Hout knapte in de open haard en baadde alles in een gouden gloed die bijna evenveel licht gaf als de drie glimmende olielampen tezamen. Hij ademde uit en ontspande zijn schouders. Hierbinnen was inademen een stuk makkelijker dan buiten. Zijn ribbenkast deed nog steeds pijn.

Valery ging aan tafel zitten en wierp een blik op het volgende deel van het leerboek. Terwijl de fluitketel op het vuur stond, liet hij zijn vingers over de beduimelde pagina's glijden en vroeg hij zich af hoe actueel het boek in wetenschappelijk opzicht nog was. Niet erg, vermoedde hij. De wereld had de afgelopen zes jaar niet stilgestaan. Het vervelende van wetenschap was dat het ongeveer dezelfde halveringstijd had als radioactief cesium: na hoogstens dertig jaar was ongeveer de helft al achterhaald.

'Overigens,' zei de beheerder terwijl hij de koffie naar tafel bracht, 'het is je laatste dag vandaag.'

Er daalde iets wat op sneeuw leek, iets zwaars en kouds, over Valery neer. Als hij vanavond al naar het bos werd meegenomen om te worden doodgeschoten, zou hij sterven zonder ooit iets nuttigs te hebben gedaan.

'Ja,' zo ging de beheerder verder, 'je wordt ergens anders heen gestuurd.'

Valery zou minder verbaasd zijn geweest als het plafond naar beneden was gekomen. 'Pardon, wat bedoelt u?'

'Ik heb een overplaatsingsbevel ontvangen. Ik weet ook niet precies waarnaartoe. Een vreemde naam. Ik had er nog nooit van gehoord. Kysjtym. Zegt jou dat iets? Mij ook niet. Later vanochtend moet ik je op transport zetten.'

'Naar...?' Valery maakte zijn zin niet af. Dat kon hij niet. Ergens in de afgelopen paar jaar, wanneer precies wist hij niet, had de wereld buiten het kamp iets onwerkelijks gekregen, iets uit de verbeelding, zoals het paleis van de Winterkoning, of het bos met zilveren bomen waar de prinsessen dansten.

Het had geen zin om te vragen waarom. De kampcommandant wist het ongetwijfeld ook niet. Valery deed melk in zijn koffie. Dat was een van de dingen waar hij zich altijd op verheugde. De aanblik daarvan. Die spiralen hadden een hypnotiserend effect.

Hij werd overgeplaatst. Het voorspelde weinig goeds dat zijn naam weer was komen bovendrijven bij het staatsapparaat. Ze vonden vast dat hij nog niet streng genoeg was ondervraagd. Ze dachten blijkbaar dat er toch nog bruikbare informatie onder zijn week wordende schedeldak verborgen zat.

De dag waarop hij was opgepakt, was nogal hectisch verlopen. Die ochtend in de Loebjanka hadden ze tientallen namen op hun

lijstje gehad, dus de politie was maar wat blij dat hij onmiddellijk alles had bekend waar ze hem ook maar van beschuldigden. Ze konden hem meteen afvinken. Het was niet nodig hem de stoel met de riemen te laten zien.

‘Nou? Drink je je koffie nog?’ vroeg de kampcommandant.

Valery dronk zijn koffie.

Klagen was het domste wat je kon doen. Niet omdat iedereen die voor de kampleiding werkte een slecht mens was. Dat was niet zo. Het probleem was dat als in het normale leven iemand ergens over klaagde, je ook al de moeilijk te onderdrukken aandrang voelde hem een trap te verkopen. Die neiging had Valery zelf vroeger ook gehad als hij een of andere chagrijnige, dikke faculteitsmedewerker hoorde klagen omdat een of andere jonge vrouw geen belangstelling voor hem had.

Als je iemands hulp wilde, moest je die persoon zover zien te krijgen die hulp zelf aan te bieden. Je moest de algemene situatie schetsen, maar het nooit zelf invullen. Hij had nog de hele ochtend de tijd. Misschien zou het lukken.

‘O,’ zei de kampcommandant ontstemd, ‘de auto is te vroeg.’ Hij keek door het raam naar buiten.

Er reed een gevangenenwagen door de kamppoort naar binnen, onder het smeedijzeren hekwerk met de tekst ARBEID IS EERVOL, GLORIEUS, MOEDIG EN HEROÏSCH.

‘Nou, vooruit dan maar. Daar ga je dan. Kom.’

Als verdoofd liep Valery achter de kampcommandant aan naar buiten. In het eerste roze ochtendlicht zag hij torenhoge wolken opdoemen. De wagen was groot genoeg om twintig gevangenen te vervoeren, maar toen de beheerder hem liet instappen, bleek Valery de enige passagier te zijn, afgezien van een vrouw in KGB-uniform die de krant zat te lezen. De beheerder ketende hem vast aan een ketting die lang genoeg was voor wat bewegingsvrijheid, klopte hem op de schouders en gooide met een klap de deuren dicht, waarna Valery alleen met de KGB-vrouw in de door een gloeilamp verlichte metalen cabine achterbleef. Iemand sloeg op de wand van de wagen, waarna deze grommend wegreed.

Hij verloor zijn tijdsbesef. Na een tijd schoof de KGB-vrouw hem de krant toe. Ze vroeg of hij hem wilde lezen. Hij knikte en staaarde naar de artikelen op de voorpagina zonder dat de inhoud tot hem doordrong. Hij had al zes jaar geen exemplaar van de *Pravda* meer onder ogen gekregen. Het lettertype was veranderd. Hij las langzaam en kon daarbij het gevoel niet van zich afschudden dat hij iets illegaals deed. Maar er stond niets bijzonders in de krant: de economie, de Lenindagparade in Moskou, een foto met mooi in beeld gebrachte spandoeken, menigtes en tanks op het Rode Plein. Hij las alles, tot het weerbericht en de rubrieksadvertenties achter in de krant aan toe. Hij had het merkwaardige, hartverwarmende maar ook gevaarlijke gevoel dat de wereld na al die jaren een helpende hand naar hem uitstak. Zodra hij zich van dat gevoel bewust werd, sloeg hij de krant dicht. Het was gevaarlijk om zulke gevoelens toe te laten.

Hij wilde de KGB-vrouw vragen waar ze naartoe gingen, maar kon het niet opbrengen. Ze zou het hem toch niet vertellen en misschien werd ze zelfs wel boos. Ze had een knuppel aan haar riem hangen. Bij het idee dat ze boos zou kunnen worden, voelde hij die stroomstok alweer in zijn ribben branden. Zijn hart bonsde.

Hij probeerde nog steeds de moed op te brengen het te vragen toen de auto plotseling stopte. De achterdeuren werden geopend en het daglicht stroomde naar binnen.

Ze waren op een vliegveld. Overal waren mensen. Normale mensen met koffers en kinderen. Toen Valery uitstapte, overhandigde de KGB-dame hem een pakket. Het was tamelijk groot en verpakt in bruin papier dat al eerder ergens anders voor was gebruikt, want het was al zacht en zat vol oude vouwen. Er stond het adres van een KGB-kantoor in Moskou op met een postzegel van tien kopeken. Hij had al jaren geen postzegels meer gezien. Het was fascinerend. Op de postzegel stond de kosmonaut Valentina Teresjkova tegen een blauwzwarte achtergrond die de ruimte moest voorstellen.

‘Kleren,’ zei de KGB-dame. Daarna gaf ze hem een envelop. ‘Papieren. Kom, we moeten verder.’

Met een hand aan zijn arm hielp ze hem de trap op. Een paar kinderen keken in hun richting, maar de meeste mensen deden alsof ze hen niet zagen. Het was een klein, regionaal vliegveld. De

meeste mensen droegen boerse winterkleding, met sjaals en mutsen die hun grootouders misschien nog wel hadden gedragen. Enkele anderen zagen er eerder uit als functionarissen in overheidsdienst. Ze liepen sneller en droegen nette pakken. Hier en daar zag Valery mensen in de lichtgrijze uniformjassen van de KGB. Waar ze naar op zoek waren, wist hij niet. In de wijde omtrek was niets zo felgekleurd als hun gele riemen.

Er was een doucheruimte in het luchthavengebouw. De chloorlucht was heerlijk. Hij snoof die geur diep op, ook al was hij nogal bijtend, want sinds de bomexplosie werd in het kamp alleen nog zout als schoonmaakmiddel gebruikt, geen chemicaliën. Door dat zout rook alles als de zeekust op een warme dag. De tegels boven de wasbakken waren brandschoon. Zelfs de voegen waren nog wit. Er waren echte spiegels.

Toen hij zichzelf zag staan, drong niet meteen tot hem door dat de spiegels inderdaad spiegels waren. Heel even had hij het vreemde gevoel dat er nog iemand in de ruimte stond. Toen het tot hem doordrong dat hij zichzelf zag, deed hij zijn mond weer dicht.

Hij bleef even naar zichzelf staan kijken. Wat hij zag verbaasde hem. Zijn haar was nog steeds rood. Het litteken op zijn wang was een stuk vager geworden. Voor hij dat tot in detail kon bestuderen, wendde hij zijn blik af, alsof het niet netjes was om daar meer over te weten.

De KGB-dame nam plaats met een nieuwe krant. Ze zei dat hij zich moest wassen en omkleden en dat ze hem door zijn knie zou schieten als hij iets stoms zou proberen uit te halen.

Het douchewater was warm. Hij kon zich niet herinneren wanneer hij voor het laatst onder een warme douche had gestaan. Het was niet zomaar lauw, zoals 's zomers, maar echt heet. Het was zo'n douche waarbij je een knop ingedrukt moest houden om het water te laten stromen. Uiteindelijk staaarde hij als in trance naar de condens die al een paar seconden nadat hij op de knop gedrukt had op het glanzende metaal verscheen, en naar de damp die omhoogkringelde in de koude lucht bij de kier boven de douchedeur. Hij had het gevoel dat hij straalde van vreugde. Of eigenlijk geen vreugde, maar een combinatie van pijn en vreugde omdat hij probeerde deze ervaring in zijn geheugen te prenten, want hij was ervan overtuigd dat hij dit nooit meer zou meemaken.

Hij werd naar een ander kamp gestuurd. Dat kon haast niet anders. Als hij zichzelf toestond hier te veel te van genieten, zou hij daar geestelijk bezwijken als hij met een bijl het ijs in een bevroren waterton kapot moest slaan.

Weet je nog hoe fijn dat is, wat een bevredigend gevoel het is als het ijs breekt?

Maar wat klonk die geforceerd opgewekte stem in zijn hoofd ongelooftwaardig.

‘Opschieten,’ zei de KGB-dame.

Als hij op zijn onbekende plaats van bestemming kwam, zou dit nog slechts een droom lijken. Als bewijs dat het echt was gebeurd, scheurde hij de postzegel met Valentina Teresjkova van het bruine pakpapier.

De kleren pasten goed. Hij deed er lang over om het overhemd dicht te knopen. Hij had die ochtend ongetwijfeld zijn vingers gebroken met dat stomme ongelukje en dat hielp ook niet, maar de echte reden waarom hij er lang over deed was het gevoel van het katoen op zijn huid. Het was zo zacht. Ook toen hij zijn stropdas omdeed, aarzelde hij even, omdat hij bijna was vergeten hoe je die moest knopen.

Hij vroeg zich af waarom hij gewone burgerkleding gekregen had. Misschien wel omdat andere passagiers het niet prettig vonden om met een gevangene zonder boeien in een vliegtuig te zitten. Maar waarom ging hij per vliegtuig, in plaats van met een van de rode gevangentreinen? *Zeks* werden altijd per trein vervoerd. Een vliegtuig betekende dat ze haast hadden. Hij wist wel het een en ander, maar kon niets bedenken wat belangrijk genoeg was om hem ergens binnen een paar uur naartoe te brengen. Hij liep zes jaar achter.

Hij stak de postzegel in zijn zak. Wat er ook gebeuren zou, die had hij in elk geval. Enigszins nerveus wikkelde hij het bruine papier om zijn oude kleren, want hij was bang dat de KGB-vrouw zou zien dat de postzegel ontbrak, maar ze keek hem alleen even bevreemd aan en gooide de oude spullen toen zo in de vuilnisbak. Hij was er bijna achteraan gedoken. Die jas, met het nummer *K745* op de rug en het borstzakje, had hem vijf jaar in leven gehouden. Hij was daar heel zuinig op. Als ze naar een ander kamp gingen, zou hij

die jas nog hard nodig hebben. Maar zijn verwarring was groot en hij kon geen manier bedenken om haar te laten luisteren en hem die jas te laten meenemen.

De KGB-dame liep rechtstreeks met hem naar de gate, waarna ze aan boord van een klein vliegtuigje stapten. Het ging naar Sverdlovsk, een plaats waar Valery nog nooit van had gehoord.

2

STAD 40

Sverdlovsk was zo te zien een lelijke industriestad. Toen ze het vliegveld verlieten was het zo warm dat er miezerregen in plaats van sneeuw op de traptreden, de lantaarnpalen en de motorkappen van de taxi's viel. Het was zelfs niet nodig om een jas te dragen. Hij staarde naar het laagje water dat door de ruitenwissers van een auto werd weggeveegd toen de KGB-dame een taxi aanhield en hem erin zette.

Valery werd onmiddellijk omringd door de heerlijke geuren van warm leer en wodka. Het rook alsof er meubelwas in de autoverwarming zat. Hij schoof door op de bank om plaats te maken voor de KGB-dame, maar ze stapte niet in. Zij ging terug naar Moskou. Valery keek verrast op. Hij wist niet waar hij naartoe ging, maar het behoorde zeker niet tot de standaardprocedures van de KGB om een gevangene alleen achter te laten met een willekeurige taxi-chauffeur.

Hij had haar het liefst gevraagd wat er aan de hand was, maar dan had ze vast zijn vingers tussen het portier geslagen.

Ze sloot het portier en gaf een klap op het dak. De chauffeur reed weg.

Misschien was het toch niet zomaar een willekeurige taxichauffeur. De deuren zaten echter niet op slot. Valery zou bij het eerste het beste stoplicht uit de taxi kunnen springen. Vlak buiten het vliegveld stopten ze al voor een rood licht. Hij zou kunnen uitstappen en zo weg kunnen lopen. Misschien zou de chauffeur hem neerschieten, maar misschien ook niet. Hij voelde aan de deurhendel. Zijn vingertoppen spanden zich. Uitstappen, en waar ga je dan heen, zonder geld en andere kleren? Het was hier warmer dan in Siberië, maar nog steeds niet echt warm. Slapen in de openlucht kon gevaarlijk zijn. Maar misschien was dat altijd nog beter dan waar hij nu naartoe werd gebracht. Hij kon niet helder nadenken.

Het kwam door de schok. Vanochtend nog – Jezus, nog maar zo kort geleden – had hij bij zichzelf gedacht dat hij geestelijk achteruitging, maar hij had niet geweten dat hij er zo slecht aan toe was. Hij was verlamd.

Het stoplicht ging op groen en de taxi reed snel verder. De chauffeur was duidelijk een van die mensen die dachten dat er maar twee mogelijkheden waren: stilstaan of plankgas. Ze reden al zeker veertig. Als Valery nu uit de auto sprong, zou hij al zijn botten breken.

Valery probeerde wat moed te verzamelen. Zo te zien had de chauffeur geen pistool, maar hij zou best een KGB-officier kunnen zijn. ‘Waar gaan we naartoe?’ vroeg hij voorzichtig.

‘Dat mag ik nog niet zeggen,’ zei de chauffeur, maar hij klonk niet onvriendelijk. ‘Blijf maar rustig zitten. Het zal ongeveer een uur duren.’

Valery knikte langzaam. Er kwamen geen stoplichten meer.

De stalen reuzen van de plaatselijke industrie gleden voorbij en al gauw reden ze de stad uit. Daarna volgden ze lange tijd een kaarsrechte weg. Af en toe kwamen ze door een industriestadje met witte woontorens en kaarsrechte straten. Ze zagen er allemaal hetzelfde uit, alsof het bouwpakketten waren. Het gedreun van de motor was slaapverwekkend en met zijn hoofd tegen de autoruit leunend dommelde hij af en toe in. Op de stoel naast de chauffeur lag een driekwart lege fles wodka. Telkens als ze over een hobbel in de weg reden, klotste hij vriendelijk.

Hij werd wakker omdat de taxi plotseling extra gas gaf. Hij werd tegen de rugleuning gedrukt en toen de chauffeur naar een hogere versnelling schakelde, voelde hij de ruk op de achterbank. Verbaasd keek hij achterom, maar meteen daarna schrok hij van de chauffeur, omdat die met zijn vingers knipte. De man zei niets, maar wees naar een bord dat snel dichterbij kwam.

**WAARSCHUWING: OP DIT TRACÉ VAN 30 KM GELDT EEN STOP-
VERBOD. RIJD ZO SNEL ALS UW VOERTUIG KAN.**

Ze reden er met een snelheid van tachtig kilometer per uur voorbij.

‘Vanwege het gif in de grond,’ zei de chauffeur.

Valery wist niet wat hij daarop moest antwoorden.

Links van hen zag hij de restanten van afgebrande huizen. Van de daken restten nog slechts wat zwartgeblakerde balken en verder stonden alleen de bakstenen schoorstenen nog overeind. De ene schoorsteen na de andere, kriskras door elkaar. De huizen hadden blijkbaar ver uit elkaar gestaan en grote tuinen gehad. Misschien om groenten te verbouwen en wat dieren te houden. Gras en onkruid probeerden de ruïnes te overwoekeren. Nog een paar jaar en de ruïnes zouden misschien niet meer zichtbaar zijn. Voorbijgangers zouden niet weten wat die vreemde heuveltjes waren geweest.

‘Het was een bom,’ zei de chauffeur. ‘U weet wel. Een atoombom, van de Amerikanen. Die heeft alles verwoest. In één nacht. Boem.’

Valery keek op. ‘Het verwoeste gebied is te groot voor één bom.’

‘Waarom zijn de huizen dan verbrand?’

‘Dat weet ik niet,’ antwoordde Valery ongemakkelijk. Rechts van hen doemde een verwoeste kerk op. Er blonk nog wat goud op de ingestorte koepels. Daarachter stond een oude steenfabriek. De dakbalken staken als kale ribben naar buiten.

‘Ik zeg u: het was een bom.’ De chauffeur bootste het geluid van een bom na en opende zijn hand om een paddenstoelwolk te imiteren. ‘Ja, we komen nu echt in roestland.’

Valery vroeg zich af wat dat betekende.

Afgezien van de platgebrande stadjes en dorpen, reden ze voornamelijk door bos. Valery kon aan niets anders meer denken dan aan de zenuwen die door zijn keel gierden en aan zijn angstvisioenen over wat voor verwoeste plek er aan het eind van deze eindeloze weg op hem wachtte, maar het was hem wel duidelijk dat de bomen op sterven na dood waren. Het waren ruwe berken, maar in plaats van eindeloze rijen gezonde witte stammen, hingen veel bomen schuin of waren ze al omgevallen. Omdat ze kaal waren, deden ze aan skeletten denken. Er zaten grote gaten in wat dicht aaneengesloten bos had moeten zijn. Op sommige plekken kon hij dwars door het bos heen kijken, soms naar moerassen, soms naar nog meer verbrande dorpen. Wat de oorzaak ook was, de chauffeur had gelijk over dat gif in de grond. Dit land was ziek.

Blijkbaar kwamen ze geleidelijk op hoger terrein, want de berken maakten plaats voor naaldbomen. Al was hij nog zo loom en slaperig, het kon hem niet ontgaan: de berken waren ziek geweest,

maar de dennen en sparren waren dood. Het hele bos was nu roestkleurig. De weg was één roodbruine streep vol dode dennennaalden, de bomen zelf waren roestkleurige skeletten en overal waren de boomstammen zo ernstig gescheurd en gespleten dat het gevaarlijk was eronderdoor te rijden. Zelfs nu ze hier met tachtig kilometer per uur langsreden, regende het dennennaalden op het dak.

Dit beeld paste wel bij stralingsschade. Misschien was er inderdaad een bom gevallen, maar dat moest dan wel de moeder aller bommen zijn geweest. En hij zou ervan gehoord moeten hebben. Hoewel, dat was niet waar. In Kolyma kregen ze geen echte kranten. De halve Sovjet-Unie kon van de aardbodem zijn weggevaagd zonder dat ze het daar wisten.

Wat er gebeurd was – en nog steeds gebeurde – doodde ongetwijfeld niet alleen bomen, maar ook mensen. Misschien gebruikten ze *zeks* om de boel op te ruimen.

Maar het was ondenkbaar dat iedere *zek* een eigen taxi kreeg. Die twee tegenstrijdige gedachten – schoonmaakwerkzaamheden versus privétaxi – maalden als twee afschuwelijk gemuteerde tekenfilmfiguurtjes door zijn hoofd.

De taxi reed snel verder. Boven de auto kreunde het stervende bos.

Lang voordat ze de eerste overeind staande gebouwen bereikten, kwamen ze bij een hek. Het was een metalen rasterwerk met prikkeldraad erboven dat zich naar beide kanten uitstreckte zover het oog reikte. De enige opening was een bemande controlepost met slagbomen. De chauffeur remde zo hard dat de banden slipten. Dat deed hij blijkbaar wel vaker, want de soldaat in het hokje keek hem slechts meewarig aan.

Valery rolde het raampje omlaag en liet zijn nieuwe papieren zien. De wachtpost bekeek ze met een nietszeggende blik. Zijn ogen schoten naar Valery's gezicht en toen weer terug naar de papieren, waarna hij ze teruggaf.

‘Welkom in Tsjeljabinsk-40, dr. Kolkhanov.’

Tsjeljabinsk-40, maar dit was Tsjeljabinsk niet. Dat lag negentig kilometer achter hen. Hij had de verkeersborden gezien. En er konden onmogelijk veertig Tsjeljabinsk zijn.

Eerste druk november 2023

Oorspronkelijke titel *The Half Life of Valery K*

Oorspronkelijke uitgever Bloomsbury Publishing

Copyright © Natasha Pulley, 2022

The moral right of the author of this work has been asserted in accordance with the Copyright, Designs and Patents Act 1988

Copyright © 2023 voor deze uitgave Uitgeverij De Fontein, Utrecht

Vertaling Frank van der Knoop

Omslagontwerp David Mann, aanpassing Nederlandse editie: Marry van Baar

Omslagbeeld © Shutterstock

Opmaak binnenwerk Mat-Zet bv, Huizen

ISBN 978 90 261 6531 3

ISBN e-book 978 90 261 6532 0

ISBN luisterboek 978 90 261 6533 7

NUR 332

www.uitgeverijdefontein.nl

Uitgeverij De Fontein vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Alle personen in dit boek zijn door de auteur bedacht. Enige gelijkenis met bestaande – overleden of nog in leven zijnde – personen, anders dan die in het publieke domein thuishoren, berust op puur toeval.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch, door geluidsopname- of weergaveapparatuur, of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.